

Nowe oblicze zagrożenia terrorystycznego w Unii Europejskiej. Analiza „TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2024” i innych źródeł

The new face of terrorist threat in the European Union.
Analysis of the EU Terrorism Situation
and Trend Report 2024 (TE-SAT) and other sources

SEBASTIAN WOJCIECHOWSKI

 <https://orcid.org/0000-0002-7972-6618>

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Instytut Zachodni w Poznaniu

ARTUR WEJKSZNER

 <https://orcid.org/0000-0002-7638-9708>

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Abstrakt

W artykule dokonano analizy zagrożenia terrorystycznego w Unii Europejskiej w 2023 r. na podstawie *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2024* opublikowanego w grudniu 2024 r. i innych źródeł. Autorzy opisują zarówno aspekt przedmiotowy zagrożenia (ze strony grup etnonacjonalistycznych i separatystycznych, skrajnie lewicowych i anarchistycznych, dżihadystycznych oraz skrajnie prawicowych), jak i ilościowy (liczba zdarzeń o charakterze terrorystycznym oraz liczba osób zaangażowanych w poszczególne typy aktywności terrorystycznej). W 2023 r. odnotowano w UE aż 120 ataków terrorystycznych, w tym 98 przeprowadzonych, 9 nieudanych i 13 udaremnionych. Dla porównania w 2021 r. zarejestrowano 18 ataków, a w 2022 r. – 28.

W 2023 r. nastąpił zatem ponadczterokrotny wzrost w stosunku do poprzedniego roku. Do ataków doszło w 7 państwach UE: Francja – 80, Włochy – 30, Niemcy i Hiszpania – po 3, Belgia – 2, Grecja oraz Luksemburg – po 1. W 2023 r. aresztowano 426 osób oskarżonych o przestępstwa powiązane z terroryzmem. Dla porównania w 2022 r. było ich 380. Do największej liczby takich przypadków w 2023 r. doszło w Hiszpanii, Francji, Belgii i Niemczech – ponad 50 w każdym z tych państw. Oznacza to, że terroryzm stanowi poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa UE zarówno w wymiarze wertykalnym (dotyczącym liczby ataków oraz liczby osób oskarżonych o terroryzm), horyzontalnym (odnoszącym się do zróżnicowanej taktyki i strategii działania sprawców), jak i behawioralnym (analizującym zróżnicowaną motywację oraz profil działania terrorystów).

Słowa kluczowe

terroryzm, Unia Europejska, bezpieczeństwo, Europol

Abstract

This article focuses on the issue of the terrorist threat in the European Union in 2023. The starting point for the analysis is Europol's latest report entitled 'TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2024', and other sources. The analysis covers both the substantive aspect (in the form of articulating the threat from jihadists, far-right, far-left, anarchist, ethno-national and separatist groups) and the quantitative aspect (indicating the number of terrorist incidents and the number of people involved in particular types of terrorist activity). In 2023, as many as 120 terrorist attacks were reported in the EU, including 98 completed, 9 failed and 13 foiled. This compares with 18 attacks in 2021 and 28 in 2022. – 28. In 2023 there was over a fourfold increase in the number of attacks compared to the previous year. The attacks occurred in 7 EU countries: France – 80, Italy – 30, Germany and Spain – 3, Belgium – 2, Greece and Luxembourg – 1. In 2023, 426 people were arrested for terrorism – in 2022 – 380. The highest number of arrests in 2023 was in Spain, France, Belgium, and Germany – over 50 in each of them. It means that terrorism poses a serious threat to the security of the EU in a vertical dimension (concerning the number of attacks and accused of terrorism), a horizontal dimension (relating to the diverse tactics and strategies of the perpetrators), and a behavioral dimension (analyzing the motivations and profiles of terrorists).

Keywords

terrorism, European Union, security, Europol

Wprowadzenie

Ponowna eskalacja zagrożenia terrorystycznego, która następuje w latach 20. XXI w. w różnych częściach świata, oraz towarzyszące temu zjawiska niestety nie zawsze są dostrzegane, a środki przeciwdziałania – odpowiednio implementowane. Ilustrują to wyniki raportu na temat zagrożeń dla współczesnego świata, który ukazał się przed obradami Światowego Forum Ekonomicznego (World Economic Forum) w Davos (20–24 stycznia 2025 r.). Z tego publikowanego cyklicznie badania wynika, że w ocenie zdecydowanej większości spośród ponad 900 respondentów (liderów biznesu, polityki i nauki) terroryzm¹ nie jest istotnym zagrożeniem w perspektywie najbliższych 12 miesięcy, kolejnych 2 lat czy dekady². Na pierwszym miejscu wśród odpowiedzi dotyczących zagrożeń w 2025 r. uplasował się konflikt zbrojny na tle państwowym (ang. *state-based armed conflict*) – 23%. Taki wybór respondenci tłumaczyli m.in. największym od czasu zakończenia zimnej wojny poziomem światowej polaryzacji³. Podkreślili ponadto, że w ciągu ostatniej dekady wzrosła liczba wojen. Zwraca na to uwagę również Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), według ustaleń którego w 2023 r. aż 52 państwa doświadczyły konfliktów zbrojnych⁴. Na kolejnych miejscach w rankingu odpowiedzi znalazły się ekstremalne zjawiska pogodowe (ang. *extreme weather events*) – 14% odpowiedzi i konfrontacja geoeconomiczna (ang. *geo-economic confrontation*) – 8%. Ponadto w pierwszej piątce wymieniono wprowadzanie w błąd i dezinformację (ang. *misinformation and disinformation*) – 7% oraz polaryzację społeczną (ang. *societal polarization*) – 6%. Za największe niebezpieczeństwa w następnych dwóch latach uznano: dezinformację, ekstremalne zjawiska pogodowe, eskalację działań zbrojnych, polaryzację społeczeństw oraz cyberwojny.

¹ Na temat definiowania pojęcia terroryzmu zob. np. S. Wojciechowski, *The Hybridity of Terrorism: Understanding Contemporary Terrorism*, Berlin 2013; *The Routledge Companion to Terrorism Studies. New Perspectives and Topics*, M. Abrahms (red.), London 2024; K. Maniszewska, *Towards a New Definition of Terrorism: Challenges and Perspectives in a Shifting Paradigm*, series: Contributions to Security and Defence Studies, Cham 2024. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-58719-1>.

² *The Global Risks Report 2025. 20th Edition. Insight Report*, World Economic Forum, https://reports.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2025.pdf [dostęp: 6 II 2025].

³ Tamże, s. 7–8.

⁴ R. Gowan, *Overview, 2. Trends in armed conflicts*, w: *SIPRI Yearbook 2024*, Stockholm International Peace Research Institute, <https://www.sipri.org/yearbook/2024/02> [dostęp: 5 II 2025].

Nieco inaczej prezentowały się odpowiedzi dotyczące postrzegania niebezpieczeństw w perspektywie dekady. W tym przypadku pierwsze 4 z 5 dominujących kategorii dotyczyły różnych zagadnień środowiskowych, ostatnia natomiast – wprowadzania w błąd i dezinformacji. W przeciwieństwie do niektórych wcześniejszych raportów⁵ nigdzie nie wskazano terroryzmu. Jest to tym bardziej zaskakujące, że do jego eskalacji w zróżnicowanym stopniu dochodzi od kilku lat w różnych częściach świata⁶, w tym w Afryce, na Bliskim Wschodzie czy w Unii Europejskiej, o czym będzie mowa w dalszej części artykułu.

Co więcej, jak wynika z badania Fundacji Bertelsmanna przeprowadzonego w 2024 r. w 27 państwach członkowskich UE oraz w Wielkiej Brytanii z udziałem ponad 26 000 respondentów, ataki terrorystyczne są drugim (21% wskazań) największym zagrożeniem pokoju w Europie, po braku skutecznej ochrony granic (25%). Na kolejnych miejscach wymieniono duże cyberataki (19%), atak obcego mocarstwa (18%) oraz przestępczość zorganizowaną (17%)⁷.

Za punkt wyjścia analizy przeprowadzonej w ramach tego artykułu przyjęto hipotezę, że terroryzm stanowi poważne zagrożenie bezpieczeństwa państw członkowskich UE i ich mieszkańców zarówno w wymiarze wertykalnym (dotyczącym liczby ataków oraz osób oskarżonych o terroryzm), horyzontalnym (odnoszącym się do zróżnicowanej taktyki i strategii działania sprawców), jak i behawioralnym (analizującym motywację oraz profil działania terrorystów)⁸.

⁵ Zob. np. *The Global Risks Report 2021. 16th Edition. Insight Report*, World Economic Forum, https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2021.pdf [dostęp: 7 II 2025]; *The Global Risks Report 2022. 17th Edition. Insight Report*, World Economic Forum, https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf [dostęp: 12 V 2025].

⁶ Zob. np. R. Gunaratna, *Global Terrorism Threat Forecast 2025*, „RSIS Commentary” 2025, nr 002; *Security Council debates growing terrorism threat in Africa*, United Nations, 21 I 2025 r., <https://news.un.org/en/story/2025/01/1159246> [dostęp: 8 II 2025].

⁷ I. Hoffmann, C.E. De Vries, *Old Habits Die Hard – Member States Report. Part II: Remaking the Transatlantic Partnership: Public Opinion in the EU and seven Member States*, Eupinions, 20 XI 2024 r., <https://eupinions.eu/de/text/old-habits-die-hard-member-states-report> [dostęp: 15 III 2025].

⁸ Na temat przyczyn terroryzmu zob. szerzej: S. Wojciechowski, *Reasons of Contemporary Terrorism. An Analysis of Main Determinants*, w: *Radicalism and Terrorism in the 21st Century. Implications for Security*, A. Sroka, F. Castro-Rial Garrone, R.D. Torres Kumbrián (red.), Frankfurt am Main 2017.

Zagrożenie terrorystyczne w kontekście sytuacji w Afryce, na Bliskim Wschodzie i wojny w Ukrainie

W raporcie Europolu *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2024*⁹ zaprezentowano nie tylko zakres i charakter zagrożenia w UE, lecz także związany z nimi szerszy kontekst, dotyczący m.in. wojny w Ukrainie, sytuacji na Bliskim Wschodzie czy eskalacji terroryzmu w Afryce. Na ten ostatni aspekt zwrócono uwagę również w raporcie United States Africa Command (AFRICOM)¹⁰. Wskazano w nim, że w pierwszej połowie 2024 r. tylko Państwo Islamskie (Islamic State of Iraq and Syria, ISIS) i powiązane z nim grupy przeprowadziły na świecie 788 ataków, z których aż do 536 doszło w Afryce. Nawiązując do tego informacje przekazane Radzie Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych przez komisarza Unii Afrykańskiej ds. Politycznych, Pokoju i Bezpieczeństwa (Political Affairs, Peace and Security, PAPS) Bankole Adeoye. Wynika z nich, że obecnie Afryka jest obszarem najbardziej zagrożonym terroryzmem. W 2024 r. doszło tam do ponad 3400 ataków terrorystycznych, w których śmierć poniosło prawie 14 000 osób. Dotyczy to przede wszystkim Afryki Subsaharyjskiej, gdzie zginęło 59% spośród wszystkich ofiar terroryzmu na świecie. Rozprzestrzenianie się Al-Kaidy i ISIS z Mali, Nigru i Burkiny Faso na państwa nadmorskie Afryki Zachodniej, takie jak Nigeria, Benin, Togo, Ghana, Wybrzeże Kości Słoniowej, spowodowało wzrost liczby ataków o 250% względem lat 2022–2024. Zastępczyni Sekretarza Generalnego Rady Bezpieczeństwa ONZ Amina Mohammed skomentowała to następująco: *Tragiczne jest to, że Afryka pozostaje epicentrum globalnego terroryzmu*¹¹. Pogarszające się tam warunki ekonomiczne, społeczne i polityczne, skutkujące m.in. masową migracją czy konfliktami zbrojnymi, to czynniki, które mają wpływ na wzrost zagrożenia terrorystycznego w Afryce. To wszystko destabilizuje sytuację nie tylko w regionie, lecz także poza nim, w tym w UE¹².

⁹ Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2024*, <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/TE-SAT%202024.pdf> [dostęp: 9 II 2025].

¹⁰ U.S. Africa Command *Civilian Casualty Assessment Report; 2nd Quarter, FY2024*, <https://www.africom.mil/what-we-do/airstrikes/civilian-harm-report/us-africa-command-civilian-casualty-assessment-report-2nd-quarter-fy2024> [dostęp: 14 IV 2025].

¹¹ *Security Council debates growing terrorism...* Tłumaczenie pochodzi od autorów (dop. red.).

¹² Zob. np. S. Wojciechowski, P. Osiewicz, *Zrozumieć współczesny terroryzm*, Warszawa 2017.

Wyraźne odradzanie się ISIS i towarzyszącą temu operacyjno-propagandową ofensywę skomentował szef Biura ONZ ds. Zwalczania Terroryzmu (United Nations Office of Counter-Terrorism, UNOCT) Władimir Woronkow. Podkreślił on, że ISIS i jego filie zaczęły prowadzić działalność również poza Afryką – w Syrii, Iraku czy Afganistanie¹³, co spowodowało znaczny wzrost liczby ataków i ich ofiar, głównie wśród ludności cywilnej¹⁴. Jest to wywołane m.in. spektakularnym sukcesem opozycji w Syrii, w tym jej islamistycznych nurtów reprezentowanych także przez ISIS. Zarówno to, jak i wcześniejsze sukcesy ISIS w Syrii czy Iraku oraz Talibów w Afganistanie są propagandowo wykorzystywane przez fundamentalistów.

Z kolei w Europie od października 2023 r. do początku 2025 r. aktywność dżihadystów wzrosła czterokrotnie, na co wskazuje Peter Neumann, ekspert ds. terroryzmu z King's College London¹⁵. Na przykład w Hiszpanii w 2024 r. zatrzymano 81 osób podejrzanych o dżihadyzm, w tym 25 w Katalonii. Liczba osób aresztowanych w związku z podejrzeniami o działalność dżihadystyczną zwiększyła się w tym państwie drugi rok z rzędu i osiągnęła poziom niespotykany od czasu ataków terrorystycznych w Madrycie w marcu 2004 r.

Wśród państw UE o podwyższonym poziomie ryzyka terrorystycznego należy wymienić zarówno te już dotychczas często atakowane, np. Francję, Włochy, Hiszpanię czy Niemcy, jak i inne, np. Polskę. Chociaż we wskazanym raporcie Europolu nie odnotowano żadnej próby ataku w Polsce i tylko 1 przypadek aresztowania z powodu działalności terrorystycznej, to ten kazuś jest ważny m.in. ze względu na zaangażowanie Polski na rzecz Ukrainy. Na podwyższenie poziomu tego ryzyka w dużym stopniu wpływa także kumulacja zagrożenia zarówno ze strony terroryzmu państwowego inspirowanego np. przez Rosję, Białoruś czy Iran, jak i pozapaństwowego, który przybiera różne formy: etnonacjonalistyczny i separatystyczny, skrajnie lewicowy i anarchistyczny, islamistyczny, skrajnie prawicowy. Na wzrost zagrożenia terrorystycznego w wybranych państwach UE wskazuje również

¹³ S. Wojciechowski, *History Repeats Itself. The Issue of Terrorism and Afghanistan on the Twentieth Anniversary of the 9/11 Attacks*, „Przegląd Strategiczny” 2021, nr 14, s. 9–22. <https://doi.org/10.14746/ps.2021.1.1>.

¹⁴ *Nineteenth report of the Secretary-General on the threat posed by ISIL (Da'esh) to international peace and security and the range of United Nations efforts in support of Member States in countering the threat*, United Nations Security Council, 31 VII 2024 r., <https://docs.un.org/en/S/2024/583> [dostęp: 6 II 2025].

¹⁵ M. Auermann, F. Piatov, *Der IS-Terror ist zurück!*, Bild, 3 I 2025 r., <https://www.bild.de/politik/ausland-und-internationales/top-experte-warnt-in-bild-der-is-terror-ist-zurueck-677687610195b908c1898f69> [dostęp: 13 IV 2025].

Global Terrorism Index 2025 opublikowany przez Institute for Economics & Peace. Wynika z niego, że w 2024 r. liczba incydentów terrorystycznych w Europie podwoiła się w stosunku do danych z poprzedniego raportu – było ich 67. Dotyczyły one przede wszystkim 6 państw: Szwecji, Finlandii, Holandii, Danii, Szwajcarii oraz Niemiec. W przypadku niektórych państw członkowskich UE zwiększyła się także ocena poziomu zagrożenia terrorystycznego (*Global Terrorism Index*). Najwyżej – tj. na 27 miejscu – sklasyfikowano pod tym względem Niemcy, co stanowi przesunięcie w górę o 13 pozycji względem danych z poprzedniego raportu. Kolejne miejsca zajęły: Grecja – 36 (spadek o 1 lokatę), Czechy – 39 (spadek o 6), Francja – 40 (spadek o 2), Polska – 47 (wzrost aż o 33), Szwecja – 50 (wzrost o 22)¹⁶.

Zagrożenie terrorystyczne w Unii Europejskiej w 2023 r. – analiza raportu TE-SAT

W przypadku UE jednym z ważniejszych źródeł informacji na temat zagrożenia terrorystycznego są coroczne raporty Europolu pt. *TE-SAT European Union Situation and Trend Report*. Jego analizowana wersja opublikowana w grudniu 2024 r. dotyczy danych za 2023 r. i została przygotowana we współpracy z państwami członkowskimi UE oraz innymi partnerami zaangażowanymi w zwalczanie terroryzmu. Raport ze wstępem dyrektor wykonawczej Europolu Catherine De Bolle zawiera analizę najważniejszych trendów, które obecnie mają wpływ na zjawisko terroryzmu. Są w nim informacje dotyczące m.in. przeprowadzonych, nieudanych oraz udaremnionych ataków, liczby osób aresztowanych z powodu działalności terrorystycznej, a także prowadzonych postępowań sądowych. Uwzględniono w nim różne rodzaje terroryzmu, takie jak: etnonacjonalistyczny i separatystyczny (ang. *ethno-nationalist and separatist*), skrajnie lewicowy i anarchistyczny (ang. *left-wing and anarchist*), dżihadystyczny (ang. *jihadist*) oraz skrajnie prawicowy (ang. *right-wing*).

W 2023 r. odnotowano w UE aż 120 ataków terrorystycznych, w tym 98 przeprowadzonych, 9 nieudanych i 13 udaremnionych. Dla porównania, w 2021 r. odnotowano 18 ataków, a w 2022 r. – 28. W 2023 r. nastąpił zatem ponadczterokrotny wzrost w stosunku do poprzedniego roku. Te dane

¹⁶ *Global Terrorism Index 2025*, Institute for Economics & Peace, <https://www.economic-sandpeace.org/wp-content/uploads/2025/03/Global-Terrorism-Index-2025.pdf> [dostęp: 4 V 2025].

pokazują, że terroryzm stanowi coraz poważniejsze zagrożenie bezpieczeństwa państw członkowskich UE.

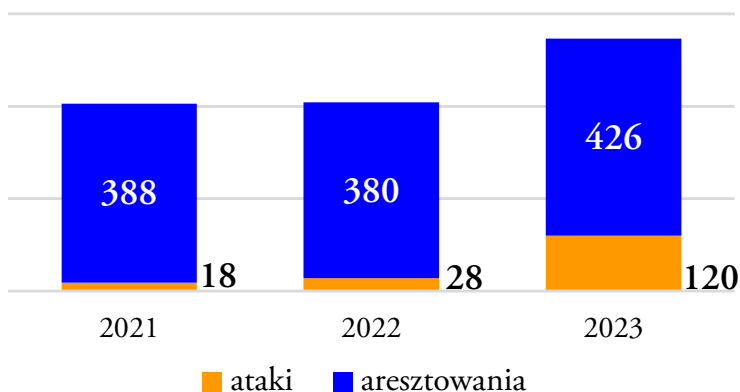
Na uwagę zasługuje duża dysproporcja między liczbą ataków przeprowadzonych a udaremnionych w 2023 r. W tym roku ataki dotyczyły 7 państw UE: Francji – 80, Włoch – 30, Niemiec i Hiszpanii – po 3, Belgii – 2, Grecji i Luksemburga – po 1. Ponad 90% przypadków dotyczyło zatem 2 państw – Francji i Włoch. W nich też zarejestrowano najwięcej przeprowadzonych zamachów, odpowiednio 72 i 23. Pozostałe nastąpiły w Belgii, Niemczech i Hiszpanii – po 1. Do nieudanych ataków doszło we Włoszech – 7 oraz w Grecji i Hiszpanii – po 1. Udaremniono natomiast: we Francji – 8 ataków, w Niemczech – 2, w Belgii, Luksemburgu i Hiszpanii – po 1. Najwięcej aktów terrorystycznych było skierowanych przeciwko infrastrukturze krytycznej – 15 zdarzeń, pozostałe wymierzono m.in. w firmy prywatne – 7, ludność cywilną – 4 i funkcjonariuszy policji – 3. Najczęstszą formą ataku było podpalenie – 20, pozostałe wskazane to: zamachy bombowe – 8, niszczenie mienia – 6, ataki z użyciem noża – 6 i broni palnej – 5.

Zjawisko terroryzmu w raportach Europolu jest rozpatrywane także pod względem wskaźnika osób aresztowanych z powodu działalności terrorystycznej czy postępowań sądowych prowadzonych w tym zakresie. Przykładowo w 2023 r. organy ścigania w państwach członkowskich UE zatrzymały 426 osób oskarżonych o przestępstwa powiązane z terroryzmem. Dla porównania w 2022 r. było ich 380 (wykres 1). Najwięcej takich przypadków było w 2023 r. w Hiszpanii, we Francji, w Belgii i Niemczech – ponad 50 w każdym z tych państw. Spadła natomiast, jak informuje Eurojust, liczba wyroków sądowych, których w 2023 r. było 358, podczas gdy w 2022 r. – 427. Postępowania sądowe zakończone w 2023 r. doprowadziły do 290 wyroków skazujących i 68 uniewinnień w 14 państwach UE¹⁷.

Ataki terrorystyczne są realizowane już od dawna z wykorzystaniem wielu środków, od użycia noża czy samochodu przez zastosowanie broni palnej, materiałów wybuchowych, a nawet tzw. brudnej bomby, po atak dronów czy w cyberprzestrzeni. Zaobserwowano również znaczny wzrost pozyskiwania online materiałów szkoleniowych, instrukcji co do taktyki i strategii przeprowadzania ataków, informacji na temat wytworzenia broni w technologii 3D, militarnego wykorzystania dronów, zdobycia broni palnej czy materiałów wybuchowych, a nawet możliwości posiadania broni chemicznej. Dotyczy to osób o różnych poglądach i powiązaniach

¹⁷ Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation...*, s. 15.

ideologicznych, które trudno przypisać do jednego nurtu, np. islamistycznego czy skrajnie prawicowego. Dochodzi do tego kwestia wykorzystywania sztucznej inteligencji przez terrorystów lub ich sympatyków. Internet i technologie cybernetyczne, z których chętnie korzystają młodzi ludzie, pozostają ważnym narzędziem stosowanym np. w celach propagandowych, werbunkowo-rekrutacyjnych czy do pozyskiwania środków finansowych. Służą one też do wpływania na radykalizację postaw i propagowania mowy nienawiści. Generuje to poważne następstwa, m.in. przeprowadzanie ataków przez coraz młodszych zamachowców. Na przykład podczas świąt Bożego Narodzenia w 2024 r. niemiecka policja zatrzymała 15-letniego terrorystę, który planował zamach na kościół w Berlinie. Podkreślenia wymagają również coraz silniejsze związki w ramach triady: terrorysta/terroryści – grupy przestępcze – służby specjalne państw wrogich wobec UE.

Wykres 1. Liczba przeprowadzonych, nieudanych lub udaremnionych ataków terrorystycznych oraz osób aresztowanych z powodu działalności terrorystycznej w Unii Europejskiej w latach 2021–2023.

Źródło: Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2024*, <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/TE-SAT%202024.pdf>, s. 11 [dostęp: 9 II 2025].

Dane statystyczne potwierdzają, że terroryzm pozostaje zagrożeniem o złożonym charakterze, obejmującym różne ideologie, formy czy metody działania. W raporcie Europolu podkreślono, że zjawisko terroryzmu w UE wynika z różnych przesłanek i nie ma, jak nadal dość często błędnie się uważa, tylko podłoża islamistycznego (tabela 1).

Tabela 1. Liczba przeprowadzonych, nieudanych lub udaremnionych ataków terrorystycznych w Unii Europejskiej w 2023 r. z podziałem na motywację zamachowców.

PAŃSTWO/ rodzaj terroryzmu	DŻIHADYSTYCZNY	PRAWICOWY	LEWICOWY I ANARCHISTYCZNY	ETNONACJONALISTYCZNY I SEPARATYSTYCZNY	INNE	RAZEM
Belgia	2					2
Francja	8	1		70	1	80
Niemcy	3					3
Grecja			1			1
Włochy			30			30
Luksemburg		1				1
Hiszpania	1		1		1	3
RAZEM	14	2	32	70	2	120

Źródło: Europol, *TE-SAT: European Union Terrorism Situation and Trend Report 2024*, <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/TE-SAT%202024.pdf>, s. 62 [dostęp: 9 II 2025]. Dokonano zmian w postaci tłumaczenia i oprawy graficznej (dop. red.).

W raporcie są wymienione także 2 incydenty, w przypadku których nie wskazano motywacji zamachowców. Jednym z nich było zastrzelenie 9 listopada 2023 r. w Madrycie hiszpańskiego polityka przez niezidentyfikowanego sprawcę. Nie są też znane powody jego postępuku¹⁸. Czyn ten należy uznać za wyłącznie kryminalny, ponieważ uznanie czegoś za akt terroryzmu wymaga poznania rzeczywistych motywów sprawcy.

Terroryzm etnonacjonalistyczny i separatystyczny

Zdecydowanie największą aktywność terrorystyczną podejmowali w 2023 r. terroryści motywowani ideologią etnonacjonalistyczną i separatystyczną¹⁹. W tym okresie odnotowano 70 ataków terrorystycznych o takim podłożu, wszystkie przeprowadzono na Korsyce we Francji. Do 34, czyli prawie połowy, doszło w nocy z 8 na 9 października. Afiliacja osób aresztowanych w związku z terroryzmem motywowanym ideologią etnonacjonalistyczną i separatystyczną obejmowała następujące organizacje terrorystyczne: korsykańskie Fronte di Liberazione Naziunale Corsu (FLNC) i Ghjuventù clandestina Corsa (GcC), irlandzką Dissident Republican, kurdyjską Partiya Karkerên Kurdistanê (PKK) oraz baskijską Euskadi ta Askatasuna (ETA). Do zatrzymań i aresztowań osób podejrzewanych o aktywność terrorystyczną doszło także we Włoszech, Szwecji, Niemczech i Grecji. Wśród oskarżeń, jakie wniesiono przeciwko aresztowanym, znalazły się: uczestnictwo w spiskach terrorystycznych, posiadanie broni, finansowanie terroryzmu oraz rekrutacja i propagowanie aktywności terrorystycznej²⁰.

Terroryzm skrajnie lewicowy i anarchistyczny

Grupy skrajnie lewicowe²¹ i anarchistyczne wykazywały w UE w 2023 r. znacznie większą aktywność w porównaniu z grupami dżihadystycznymi

¹⁸ Tamże, s. 55.

¹⁹ W raporcie Europolu w opisie grup terrorystycznych o charakterze etnonacjonalistycznym i separatystycznym wskazano, że te grupy odwołują się w ramach agendy politycznej do nacjonalizmu czy też przynależności etnicznej lub religijnej. Celem tych grup jest stworzenie własnego terytorium przez oddzielenie od już istniejącego państwa lub przyłączenie oddzielnego terytorium do innego państwa. Zob. tamże, s. 51.

²⁰ Tamże, s. 51–52.

²¹ W raporcie Europolu terroryzm grup skrajnie lewicowych (ang. *left-wing terrorism*) jest rozumiany jako użycie przemocy, aby wywołać gwałtowną rewolucję marksistowsko-leninowską skierowaną przeciwko demokratycznemu państwu, której celem jest ustanowienie socjalizmu, komunizmu czy też bezklasowego społeczeństwa. Celem terroryzmu anarchistycznego jest zaś zniszczenie aktualnego modelu władzy politycznej

i skrajnie prawicowymi. Ich członkowie byli odpowiedzialni za 32 incydenty terrorystyczne, z których 23 zakończyły się przeprowadzeniem zamachów terrorystycznych. Wszystkich dokonano we Włoszech. Również głównie w tym państwie udaremniono ataki – 7, a w Grecji i Hiszpanii – po 1. Według danych publikowanych przez samych anarchistów większość ataków przeprowadzono w geście solidarności z więzionymi przez włoskie władze członkami Informal Anarchist Federation/International Revolutionary Front (IAF/FAI). Atak anarchistów w Hiszpanii również był wyrazem poparcia dla uwięzionych we Włoszech. Modus operandi zamachowców nie różnił się od tego z poprzednich lat i obejmował m.in. wykorzystanie improwizowanych ładunków wybuchowych (ang. *improvised explosive devices*, IED), które detonowano w pobliżu masztów telefonii mobilnej czy innej infrastruktury firm telekomunikacyjnych i energetycznych, a także podpalenia czy fizyczne niszczenie, głównie nieruchomości. Zamachy były usprawiedliwiane hasłami antykapitalistycznymi (krytyka coraz silniejszej roli korporacji we włoskiej gospodarce), antypaństwowymi i antywojennymi (w tym sprzeciw wobec NATO)²², krytykowano rosnącą techniczno-przemysłową dominację współczesnych potęg (państwowych i niepaństwowych), pogarszanie się sytuacji gospodarczej (w tym zwiększającą się inflację), wzrost popularności grup neofaszystowskich, brak poszanowania praw robotników i migrantów oraz kryzys klimatyczny i wzmagające się represje ze strony struktur państwowych. W związku z tym nie dziwi to, że celami ataków byli także funkcjonariusze państwowi, w tym policjanci i pracownicy wymiaru sprawiedliwości. Włoskim władzom udało się aresztować jedynie 10 osób z tej bardzo aktywnej grupy terrorystycznej. Pozostałe osoby zatrzymano w Hiszpanii – 1, Niemczech – 1 i Grecji – 2. W większości byli to mężczyźni w przedziale wiekowym od 27 do 75 lat. Aresztowano także jedną kobietę²³. Część zatrzymanych była związana z turecką DHKP-C (The Revolutionary People's Liberation Party/Front, tur. Devrimci Halk Kurtulus Partisi-Cephesi)²⁴. Terrorysty powiązani z ideologią lewicową i anarchistyczną zdobywali środki na swoją aktywność w sposób podobny do wcześniej omawianych grup, tj. z wykorzystaniem źródeł zarówno legalnych, jak i nielegalnych.

i zastąpienia go modelem antydyskryminacyjnym i antykapitalistycznym, promującym równość, wolność i sprawiedliwość społeczną. Zob. tamże, s. 43.

²² Tamże, s. 46.

²³ Tamże, s. 45–48.

²⁴ Tamże, s. 47–48.

Terroryzm dżihadystyczny

W UE w 2023 r. w porównaniu z poprzednim rokiem wzrosła aktywność terrorystyczna podejmowana przez dżihadystów²⁵. Na terytorium Francji, Belgii, Niemiec i Hiszpanii terroryści o takich powiązaniach przeprowadzili lub próbowali przeprowadzić 14 zamachów. Zginęło w nich 6 osób, a 12 zostało rannych. Modus operandi sprawców obejmował aktywność tzw. samotnych wilków luźno powiązanych z istniejącymi grupami terrorystycznymi²⁶. Sprawcami ataków byli wyłącznie mężczyźni, którzy zabijali swoje ofiary najczęściej przez pchnięcie nożem. Tylko raz, w przypadku zamachu w Brukseli, użyto broni palnej. Do ataków doszło wyłącznie na obszarach zurbanizowanych. Wskazana liczba obejmuje także 9 spi-sków terrorystycznych, które udało się zawczasu wykryć: najwięcej we Francji – 6, a także w Niemczech – 2 i w Belgii – 1²⁷. Interesującym zjawiskiem jest brak jednoznacznych powiązań sprawców z istniejącymi grupami terrorystycznymi. Służbom policyjnym udało się potwierdzić powiązanie zamachowców z ISIS jedynie w 4 przypadkach, a tylko za 1 przypadek ISIS wzięło na siebie pełną odpowiedzialność²⁸. O istnieniu rozbudowanej dżihadystycznej sieci terrorystycznej na obszarze UE²⁹ może świadczyć aresztowanie przez organy ścigania 334 osób. Ta liczba wzrosła o 68 z 266

²⁵ W raporcie Europolu dżihadyzm jest definiowany jako radykalny nurt salafizmu (ruchu odrodzenia sunnickich muzułmanów), którego zwolennicy odrzucają współczesną demokrację, argumentując, że ustawodawstwo tworzone przez ludzi jest sprzeczne ze statusem Boga jako jedynego prawodawcy. Dżihadysty dążą do stworzenia państwa islamskiego rządzonego wyłącznie prawem islamskim (szariatem). W przeciwieństwie do innych nurtów salafickich dżihadysty legitymizują stosowanie przemocy, odwołując się do islamskich doktryn dżihadu (ten termin oznacza dosłownie 'dążenie' lub 'wysiłek', ale dżihadysty interpretują go jako wojnę sankcjonowaną religijnie). Wszyscy, którzy sprzeciwiają się dżihadystycznym interpretacjom prawa islamskiego, są uważani za wrogów islamu, a zatem stają się uzasadnionymi celami ataków. Niektórzy dżihadysty do grupy wrogów zaliczają szyitów i innych muzułmanów. Zob. Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation...*, s. 20. Zagadnienie terroryzmu dżihadystycznego zostało w tym artykule opisane bardziej szczegółowo niż inne rodzaje terroryzmu w UE z uwagi na szczególnie w ostatnich latach wpływ tego typu incydentów o charakterze terrorystycznym na zadania realizowane przez organy ścigania.

²⁶ Na temat samotnych wilków zob. szerzej: A. Wejkszner, *Samotne wilki kalifatu? Państwo Islamskie i indywidualny terroryzm dżihadystyczny w Europie Zachodniej*, Warszawa 2018, s. 27–47.

²⁷ Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation...*, s. 20.

²⁸ Tamże.

²⁹ Na ten temat zob. szerzej: A. Wejkszner, *Europejska armia kalifatu. Tom 1. Centrum supersieci*, Warszawa 2020, s. 30–48.

w poprzednim roku. Spośród aresztowanych 133 osoby nie miały obywatelstwa państwa należącego do UE. Zdecydowaną większość aresztowanych (276 osób) stanowili mężczyźni. Zatrzymanych oskarżono o przynależność do organizacji terrorystycznej – 30%, planowanie lub przeprowadzenie ataku – 14%, finansowanie działalności terrorystycznej – 12%³⁰. Postępowania sądowe w 208 przypadkach zakończyły się wyrokami skazującymi. Najwięcej skazanych pochodziło z Belgii, Francji, Niemiec i Austrii. Ich przynależność do grupy terrorystycznej, jeśli została potwierdzona, obejmowała sieci 2 największych i konkurencyjnych wobec siebie dżihadystycznych organizacji terrorystycznych działających na terytorium UE, tj. ISIS i Al-Kaidy. Mimo utraty wpływów przez oba ugrupowania na Bliskim Wschodzie były one w stanie zwiększać swoją obecność w Europie. W tym przypadku nie chodzi o rozbudowę struktur organizacyjnych, lecz o popularyzację ideologii dżihadystycznej, której skutkiem jest radykalizacja terrorystyczna wielu młodych ludzi. Co więcej, ten proces się skrócił i zintensyfikował, a jego uczestnicy są gotowi na użycie przemocy przeciwko cywilom³¹. Oznacza to utrzymywanie się zagrożenia ze strony indywidualnego terroryzmu dżihadystycznego³². Nie udało się uniknąć także dodatkowych zagrożeń w postaci radykalizacji dżihadystycznej w więzieniach, niskiej efektywności procesu deradykalizacji oraz powrotów na terytorium UE (często z wykorzystaniem fałszywych dokumentów tożsamości) tzw. zagranicznych bojowników (czy też zagranicznych bojowników terrorystycznych)³³. Procesy te były wzmacniane przez propagandę dżihadystów podejmowaną przede wszystkim w dark webie³⁴. Wśród najczęściej pojawiających się tam wątków narracyjnych znalazły się: rosnąca opresja wobec muzułmanów w Europie, brak reakcji na znieważenie Koranu w Szwecji, Danii czy Holandii, gloryfikacja aktywności terrorystycznej Hamasu, zwłaszcza po ataku na Izrael z 7 października 2023 r., oraz wsparcie rosnącej polaryzacji na Bliskim Wschodzie i antycypowanej wojny religijnej muzułmanów z żydami czy

³⁰ Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation...*, s. 23.

³¹ Tamże, s. 25.

³² Zob. I.J. Sandboe, M. Obaidi, *Imagined Extremist Communities: The Paradox of the Community-Driven Lone-Actor Terrorist*, „Perspectives on Terrorism” 2023, t. 17, nr 4, s. 19–41. <https://doi.org/10.19165/CAQH8148>.

³³ Zob. A. Wejszner, *Państwo Islamskie. Narodziny nowego kalifatu?*, Warszawa 2016, s. 164–169.

³⁴ Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation...*, s. 27–28.

reprezentantami innych grup religijnych. Otwarcie nawoływano do atakowania celów symbolicznych, np. miejsc kultu.

Terroryzm skrajnie prawicowy

Terroryzm grup skrajnie prawicowych³⁵ w UE stanowił w 2023 r. najmniej zagrożenie, zdecydowanie mniejsze niż terroryzm dżihadystyczny. W tym okresie doszło do próby użycia przemocy motywowanej ideologią skrajnie prawicową raz we Francji i raz w Luksemburgu. Taka motywacja charakteryzowała przede wszystkim terrorystów indywidualnych, nienależących do żadnej znanej organizacji terrorystycznej. Aresztowano 26 osób oskarżonych o udział w działaniach terrorystycznych motywowanych ideologią skrajnie prawicową, w tym 5 w Holandii oraz po 4 we Francji i w Belgii. Byli to wyłącznie mężczyźni, prawie zawsze obywatele państwa, na terenie którego zostali zatrzymani. Celem ich ataków były różnego rodzaju mniejszości, np. religijne czy seksualne. Posługiwali się głównie bronią palną, zdobytą najczęściej legalnie – co jest ewenementem w odniesieniu do terrorystów motywowanych innymi ideologiami – a także bronią białą oraz IED. W raportach policyjnych wskazywano, że sposobem na pozyskanie broni palnej, np. karabinka półautomatycznego FGC-9³⁶, było wykorzystanie nowoczesnych technologii, takich jak drukarki 3D³⁷. Popularność terroryzmu motywowanego ideologią skrajnie prawicową widać także w liczbie osób skazanych – 35, która wzrosła w stosunku do poprzedniego roku.

³⁵ Twórcy raportu Europolu termin „terroryzm grup skrajnie prawicowych” (ang. *right-wing terrorism*) rozumieją jako użycie przemocy w celu przekształcenia współczesnego systemu politycznego, społecznego i ekonomicznego w model autorytarny, w którym wartości i instytucje demokratyczne zostałyby odrzucone. Prawicowe ideologie odwołujące się do tego modelu wykorzystują agresywną narrację skupioną na nacjonalizmie, rasizmie, ksenofobii czy innych przejawach nietolerancji. Podstawową koncepcją prawicowego ekstremizmu jest supremacja narodu czy rasy. W praktyce oznacza to, że jakiś element charakteryzujący daną grupę powoduje, że te osoby uważają się za lepsze od innych i mają przez to naturalne prawo do dominacji nad resztą populacji. Prawicowe ideologie ekstremistyczne popularyzują też idee, takie jak mizoginia, wrogość wobec społeczności LGBTQ+ oraz postawy antyimigracyjne, które sprzeciwiają się różnorodności społeczeństwa i równym prawom mniejszości. Zob. Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation...*, s. 34.

³⁶ Broń zaprojektowana przez Niemca kurdyjskiego pochodzenia o pseudonimie JStark. Skrót FGC-9 pochodzi od słów „Fuck Gun Control 9 milimeter”. Karabinek jest zasilany amunicją 9x19 mm. Zob. szerzej: P. Juraszek, *Broń z drukarki 3D w Birmie. Zaprojektował ją Niemiec*, WP Tech, 18 XII 2021 r., <https://tech.wp.pl/bron-z-drukarki-3d-w-birmie-zaprojektowal-ja-niemiec,6716336908528512a> [dostęp: 25 III 2025].

³⁷ Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation...*, s. 37.

Na radykalizację poglądów osób o skrajnie prawicowym nastawieniu miały wpływ hasła neofaszystowskie, ekofaszystowskie, rasistowskie, antysemityczne czy akceleratorystyczne, promowane zarówno online, jak i poza internetem. Nieco rzadziej pojawiały się hasła o podłożu mizoginistycznym czy incelskim. Charakterystyczne było też wzmocnienie narracji przez wykorzystanie wielu teorii spiskowych, szczególnie wątku spisku żydowskiego³⁸. Udział w akcji terrorystycznej miał być dla prawicowych ekstremistów drogą do zdobycia sławy. Celami ataków była zarówno własność prywatna, jak i publiczna, atakowano konkretne osoby, komisje wyborcze, siedziby opozycyjnych partii, podpalano też centra dla uchodźców. Skrajnie prawicowi terroryści zdobywali środki na swą działalność przez organizowanie szkoleń z obsługi broni, a także przyjmując wpłaty, m.in. w kryptowalutach. Wielu z nich miało kryminalną przeszłość, co ułatwiało im gromadzenie funduszy pochodzących z nielegalnych źródeł, takich jak przemyt narkotyków czy broni palnej³⁹.

Podsumowanie

1. Jak wynika z raportów Europolu, w latach 2021–2023 liczba ataków terrorystycznych wzrosła z 18 do 120.
2. W raporcie Europolu z 2024 r. zwrócono uwagę, że zjawisko terroryzmu w UE wynika z różnych przesłanek i nie ma jedynie podłoża islamistycznego. Różne typy zagrożeń terrorystycznych obejmują tylko część państw członkowskich UE. Państwem, w którym ataki terrorystyczne okazały się najbardziej różnorodne pod względem motywacji zamachowców, była Francja.
3. Zagrożenie terrorystyczne na terytorium UE w 2023 r. miało negatywny wpływ na bezpieczeństwo zarówno indywidualne, jak i narodowe przynajmniej w 7 państwach członkowskich. We Francji i Włoszech to zagrożenie było szczególnie wysokie.
4. Towarzysząca odradzaniu się ISIS ofensywa operacyjno-propagandowa będzie się sukcesywnie nasilać w różnych częściach świata.

³⁸ Tamże, s. 38–39.

³⁹ Tamże, s. 41. Na temat ewolucji różnych form współczesnego terroryzmu zob. M. Ingelevič-Citak, Z. Przyszlak, *Jihadist, Far Right and Far Left Terrorism in Cyberspace. Same Threat and Same Countermeasures?*, „International Comparative Jurisprudence” 2020, t. 6, nr 2, s. 154–177. <https://doi.org/10.13165/j.icj.2020.12.005>.

Jest to spowodowane wieloma determinantami, m.in. sukcesem opozycji w Syrii, w tym jej islamistycznych nurtów. Jednym z regionów bardziej zagrożonych terroryzmem islamistycznym jest UE. Wśród państw o podwyższonym poziomie ryzyka należy wskazać zarówno te dotychczas często atakowane, jak i inne, np. Polskę.

5. Chociaż w omawianym raporcie Europolu nie wskazano żadnej próby ataku i tylko 1 przypadek aresztowania z powodu działalności terrorystycznej w Polsce, to kazus Polski jest ważny ze względu na kumulację zagrożenia ze strony terroryzmu zarówno państwowego (inspirowanego np. przez Rosję, Białoruś czy Iran), jak i pozapaństwowego, przybierającego różne formy.
6. Analiza politycznej motywacji sprawców ataków terrorystycznych w UE wskazuje, że większość z nich ma związek z postulatami organizacji ekstremistycznych. Dominują w tym zakresie poglądy separatystyczne, np. w ramach długotrwałych konfliktów społeczno-politycznych na Korsyce czy w Kraju Basków.
7. Interesującą kwestią jest modus operandi sprawców podobny dla większości zamachów terrorystycznych. Obejmuje on wykorzystanie najbardziej popularnych narzędzi i technik, w tym broni palnej, noża, ładunków wybuchowych czy podpalenia.
8. Unia Europejska potrzebuje nowego podejścia do postrzegania terroryzmu i jego efektywnego zwalczania. Jest to istotne ze względu na eskalację oraz ewolucję tego zagrożenia. Ewolucja ta obejmuje możliwość wykorzystania przez sprawców m.in. broni palnej masowo przemycanej z Bałkanów czy Ukrainy, a także nowoczesnych rozwiązań, takich jak drony, broń palna wytworzona w technologii 3D, sztuczna inteligencja itd. Niepokój budzą również coraz silniejsze powiązania w ramach triady: terrorysta/terroryści – grupy przestępcze – służby specjalne państw wrogich wobec UE.
9. Skuteczne przeciwdziałanie zagrożeniu terrorystycznemu musi być realizowane nie tylko przez pogłębioną współpracę (wywiadowczą, logistyczną, prawną, polityczną itd.) wszystkich państw członkowskich UE, lecz także przez rozszerzone współdziałanie z NATO oraz innymi sojusznikami w różnych częściach świata. Celem jest budowanie wieloaspektowej odporności w wymiarach zewnętrznym i wewnętrznym. Wymaga to efektywnego zapobiegania również

- innym wyzwaniom, wskazanym np. w raportach Mario Draghiego⁴⁰ czy Sauliego Niinistö⁴¹.
10. Zagrożeniem dla skutecznej realizacji planów przeciwdziałania terroryzmowi mogą być partykularne interesy poszczególnych państw członkowskich UE, trwający w niektórych z nich kryzys polityczny, rozdźwięk w relacjach transatlantycznych, brak środków finansowych czy coraz częściej zapowiadany krach ekonomiczny.

Bibliografia

- Gunaratna R., *Global Terrorism Threat Forecast 2025*, „RSIS Commentary” 2025, nr 002.
- Ingelevič-Citak M., Przyszlak Z., *Jihadist, Far Right and Far Left Terrorism in Cyberspace. Same Threat and Same Countermeasures?*, „International Comparative Jurisprudence” 2020, t. 6, nr 2, s. 154–177. <https://doi.org/10.13165/j.icj.2020.12.005>.
- Maniszewska K., *Towards a New Definition of Terrorism: Challenges and Perspectives in a Shifting Paradigm*, series: Contributions to Security and Defence Studies, Cham 2024. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-58719-1>.
- Sandboe I.J., Obaidi M., *Imagined Extremist Communities: The Paradox of the Community-Driven Lone-Actor Terrorist*, „Perspectives on Terrorism” 2023, t. 17, nr 4, s. 19–41. <https://doi.org/10.19165/CAQH8148>.
- The Routledge Companion to Terrorism Studies. New Perspectives and Topics*, M. Abrahms (red.), London 2024.
- Wejkszner A., *Europejska armia kalifatu. Tom 1. Centrum supersieci*, Warszawa 2020.
- Wejkszner A., *Państwo Islamskie. Narodziny nowego kalifatu?*, Warszawa 2016.
- Wejkszner A., *Samotne wilki kalifatu? Państwo Islamskie i indywidualny terroryzm dżihadystyczny w Europie Zachodniej*, Warszawa 2018.

⁴⁰ M. Draghi, *The future of European competitiveness*, European Commission, https://commission.europa.eu/document/download/97e481fd-2dc3-412d-be4c-f152a8232961_en?file-name=The%20future%20of%20European%20competitiveness%20_%20A%20competitiveness%20strategy%20for%20Europe.pdf [dostęp: 4 II 2025].

⁴¹ S. Niinistö, *Safer Together Strengthening Europe's Civilian and Military Preparedness and Readiness*, European Union, 26 XI 2024 r., <https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/media/safer-together-strengthening-europes-civilian-and-military-preparedness-and-readiness> [dostęp: 8 II 2025].

Wojciechowski S., *History Repeats Itself. The Issue of Terrorism and Afghanistan on the Twentieth Anniversary of the 9/11 Attacks*, „Przegląd Strategiczny” 2021, nr 14, s. 7–21. <https://doi.org/10.14746/ps.2021.1.1>.

Wojciechowski S., *Reasons of Contemporary Terrorism. An Analysis of Main Determinants*, w: *Radicalism and Terrorism in the 21st Century. Implications for Security*, A. Sroka, F. Castro-Rial Garrone, R.D. Torres Kumbrián (red.), Frankfurt am Main 2017.

Wojciechowski S., *The Hybridity of Terrorism: Understanding Contemporary Terrorism*, Berlin 2013.

Wojciechowski S., Osiewicz P., *Zrozumieć współczesny terroryzm*, Warszawa 2017.

Źródła internetowe

Auermann M., Piatov F., *Der IS-Terror ist zurück!*, Bild, 3 I 2025 r., <https://www.bild.de/politik/ausland-und-internationales/top-experte-warnt-in-bild-der-is-terror-ist-zurueck-677687610195b908c1898f69> [dostęp: 13 IV 2025].

Global Terrorism Index 2025, Institute for Economics & Peace, <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2025/03/Global-Terrorism-Index-2025.pdf> [dostęp: 4 V 2025].

Gowan R., *Overview, 2. Trends in armed conflicts*, w: *SIPRI Yearbook 2024*, Stockholm International Peace Research Institute, <https://www.sipri.org/yearbook/2024/02> [dostęp: 5 II 2025].

Hoffmann I., De Vries C.E., *Old Habits Die Hard – Member States Report. Part II: Remaking the Transatlantic Partnership: Public Opinion in the EU and seven Member States*, Eupinions, 20 XI 2024 r., <https://eupinions.eu/de/text/old-habits-die-hard-member-states-report> [dostęp: 15 III 2025].

Juraszek P., *Broń z drukarki 3D w Birmie. Zaprojektował ją Niemiec*, WP Tech, 18 XII 2021 r., <https://tech.wp.pl/bron-z-drukarki-3d-w-birmie-zaprojektowal-ja-niemiec,6716336908528512a> [dostęp: 25 III 2025].

Security Council debates growing terrorism threat in Africa, United Nations, 21 I 2025 r., <https://news.un.org/en/story/2025/01/1159246> [dostęp: 8 II 2025].

U.S. Africa Command Civilian Casualty Assessment Report; 2nd Quarter, FY2024, <https://www.africom.mil/what-we-do/airstrikes/civilian-harm-report/us-africa-command-civilian-casualty-assessment-report-2nd-quarter-fy2024> [dostęp: 14 IV 2025].

Inne dokumenty

Draghi M., *The future of European competitiveness*, European Commission, https://commission.europa.eu/document/download/97e481fd-2dc3-412d-be4c-f152a8232961_en?filename=The%20future%20of%20European%20competitiveness%20_%20A%20competitiveness%20strategy%20for%20Europe.pdf [dostęp: 4 II 2025].

Europol, *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend. Report 2024*, <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/TE-SAT%202024.pdf> [dostęp: 9 II 2025].

Niinistö S., *Safer Together Strengthening Europe's Civilian and Military Preparedness and Readiness*, European Union, 26 XI 2024 r., <https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/media/safer-together-strengthening-europes-civilian-and-military-preparedness-and-readiness> [dostęp: 8 II 2025].

Nineteenth report of the Secretary-General on the threat posed by ISIL (Da'esh) to international peace and security and the range of United Nations efforts in support of Member States in countering the threat, United Nations Security Council, 31 VII 2024 r., <https://docs.un.org/en/S/2024/583> [dostęp: 6 II 2025].

The Global Risks Report 2021. 16th Edition. Insight Report, World Economic Forum, https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2021.pdf [dostęp: 7 II 2025].

The Global Risks Report 2022. 17th Edition. Insight Report, World Economic Forum, https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf [dostęp: 12 V 2025].

The Global Risks Report 2025. 20th Edition. Insight Report, World Economic Forum, https://reports.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2025.pdf [dostęp: 6 II 2025].

Prof. dr hab. Sebastian Wojciechowski

Kierownik Zakładu Studiów Strategicznych i Bezpieczeństwa Międzynarodowego na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Główny analityk Instytutu Zachodniego w Poznaniu. Ekspert ds. bezpieczeństwa, w tym terroryzmu, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

Redaktor naczelny „Przeglądu Strategicznego”. Dwukrotny stypendysta Fundacji na rzecz Nauki Polskiej i Departamentu Stanu USA. Laureat nagrody naukowej Prezesa Rady Ministrów RP oraz nagrody naukowej ufundowanej przez Unię Europejską. Członek m.in.: Komisji Bałkanistyki PAN, Rady Naukowej Centrum Badań nad Terroryzmem Collegium Civitas. Autor wielu ekspertyz i analiz przygotowanych dla polskich i zagranicznych instytucji, a także publikacji z zakresu stosunków międzynarodowych oraz bezpieczeństwa wewnętrznego i międzynarodowego. Ekspert ds. bezpieczeństwa NATO DEEP eAcademy.

Kontakt: sebastian.wojciechowski@amu.edu.pl

Dr hab. Artur Wejksznier, prof. UAM

Politolog, profesor w Zakładzie Studiów Strategicznych i Bezpieczeństwa Międzynarodowego na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autor kilkudziesięciu publikacji na temat współczesnych stosunków międzynarodowych oraz problematyki terroryzmu międzynarodowego i radykalizmu islamskiego, m.in. dwutomowej monografii pt. *Europejska armia kalifatu*.

Kontakt: artur.wejksznier@amu.edu.pl